

Respons

Den demokratiske republikken Kongo: Seksualisert vold og trusler mot ofre i Nord-Kivu

Problemstilling/spørsmål:

- Hvor utbredt er voldtekt og seksualisert vold i Nord-Kivu/Øst-Kongo?
- Trues kvinner som vil vitne mot overgripere?

Omfang

Bruk av seksualisert vold er omfattende i Øst-Kongo. Ifølge FN blir anslagsvis 1 100 voldtekter rapportert hver måned. 35-50 % av ofrene er ifølge verdensorganisasjonen i aldersgruppen 10-17 år, og mer enn 10 % er yngre enn 10 år. Majoriteten av sakene rapporteres fra Nord- og Sør-Kivu (UN Security Council 2009a).

Dette må sees i sammenheng med at nesten tre fjerdedeler av kongolesiske kvinner over 15 år vært utsatt for vold enten i nære relasjoner eller fra utenforstående, ifølge *Demographic and Health Survey 2007* (Measure DHS 2008). Over halvparten av kvinnene hadde vært utsatt for vold av ektemann eller samboer i løpet av 2006.¹

Flere hevder at det dessuten har vært en økning i antallet overgrep etter regjeringshærens offensiv mot opprørsgruppen FDLR (Forces démocratiques de libération du Rwanda) som ble igangsatt i januar 2009 (Larsen 2009, Oxfam 2009, UN Security Council 2009b). En velorientert internasjonal organisasjon Landinfo møtte i Goma i oktober 2008, presiserte imidlertid at voldtektsstatistikken ikke er fullstendig. Tallene reflekterer etter alt å dømme en

¹ Denne undersøkelsen tar for seg blant annet kvinners fruktbarhet, familieplanlegging, amming, ernæringsstatus, barne- og voksendødelighet, HIV/AIDS og vold i hjemmet. Dette er den første undersøkelsen av sitt slag i Kongo, og er en av svært få som gir innsyn i voldsbruken mot jenter og kvinner i Kongo. Intervjuene ble gjennomført i to faser: januar til mars 2007 i Kinshasa, og mai til august 2007 i de andre fylkene. 9 995 kvinner i alderen 15-49 og 4 757 menn i alderen 15-59 ble intervjuet. Dataene er representative for både by og land på nasjonalt nivå i de 11 fylkene Kinshasa, Bas-Congo, Bandundu, Équateur, Orientale, Nord-Kivu, Syd-Kivu, Maniema, Katanga, Kasai Oriental og Kasai Occidental (Measure DHS 2008).

klar trend, men det faktiske omfanget av voldtekt er ukjent.² Når det gjelder statistikk, tall og dokumentasjon over menneskerettighetsbrudd generelt, understreket dessuten denne kilden at situasjonen i Nord-Kivu er sterkt politisert. Ingen systematisk undersøkelse av alle ofre er gjennomført, og det er forskjell på anklager og faktiske hendelser. Ingen har noen fullstendig oversikt over situasjonen i øst, området er stort og mange steder har verken internasjonale eller lokale rapportører tilgang.³ Ingen kan derfor gi noe korrekt anslag over antall ofre for seksuelle overgrep, drap eller andre menneskerettighetsbrudd.

Voldtekt får like fullt mye oppmerksomhet, ikke minst fra det internasjonale samfunnet, men man har i følge samme kilde likevel et mangelfullt bilde av hvem overgriperne er. En organisasjon som for eksempel MONUC opererer kun med tall over saker de selv har etterforsket. Tallmaterialet deres er etter denne kildens vurdering et representativt utvalg, men hvor mange ganger antallet må multipliseres opp, vet ingen. Voldtektsofrene er ifølge den lokale rettshjelpsorganisasjonen Dynamique des femmes juristes (DFJ) som oftest i aldersgruppen 12 til 17 år (intervju i Goma, oktober 2008). En velorientert representant for en internasjonal organisasjon Landinfo møtte i Goma i oktober 2008 påpekte ellers at jenter og kvinner i alle aldersgrupper er utsatt for voldtekt.

En del av ofrene henvender seg til DFJ for å få hjelp til å anmelde og føre saken for rettsapparatet. DFJ mener imidlertid at antallet som kommer til dem er minimalt i forhold til alle som utsettes for voldtekt og som har behov for hjelp. Organisasjonen har dessuten økonomiske begrensninger og kan derfor bare bistå relativt få kvinner.

Hvem er overgriperne?

En velorientert internasjonal kilde mente at anslagsvis 80 % av voldtektene begås av personer som tilhører ulike væpnede grupper, eller soldater. Dette synet deles av de aller fleste internasjonale observatører. Ifølge den internasjonale kilden er ca. 20 % av overgriperne sivilister. Flere av disse sakene dreier seg om incest. Talspersonene for DFJ bekreftet disse opplysningene i møte med Landinfo i oktober 2008. De hadde tidligere antatt at overgriperne hovedsakelig var soldater, men voldtekt skjer også i studentmiljøer og blant de fattige. Incest

² Til sammenligning ble 940 voldtekter anmeldt i Norge i 2008 (SSB 2009). En annen sammenligning er Kenyas kriminalstatistikk (Kenya Police 2009) som viser at 627 voldtekter ble anmeldt i 2008. I Burundi registrerte landets menneskerettighetsorganisasjon Iteka (2009) 3 078 voldtekter i løpet av 2008 (Kenya har ca. 31 millioner innbyggere, mens folketallet i Burundi ligger på ca. 8 millioner). Det er mørketall i alle land når det gjelder voldtekt, og i både Burundi og Kenya vil mange kvinner unnlate å anmelde voldtekt, både på grunn av frykt for stigmatisering og fordi folk flest har lite tiltro til politiet.

³ MONUC (FNs fredsbevarende styrke i Kongo) sin menneskerettighetsenhet har hovedkontor i Goma. Denne enheten opererer også i Butembo og Beni. De har et team som innhenter opplysninger om overgrep begått av statlige aktører, men de engasjerer seg ikke i sivile saker, som er politiets oppgave. Kontoret til FNs høykommisær for menneskerettigheter og MONUCs MR-enhet ble sammenslått i 2007 og det er to ansatte som arbeider med straffefrihet i forhold til seksualisert vold. Enheten gir juridisk bistand til alle ofre, og dekker både Nord- og Sør-Kivu. De har etablert et juridisk bistandskontor i begge regioner. MR-arbeidet utføres på tradisjonell måte med overvåking og informasjonsinnsamling. MONUCs rettsenhet samarbeider med det nasjonale rettsvesenet og særlig det militære rettsapparatet som har et vidt ansvarsområde i Kongo. Deres *protection unit* består av én EU-offiser og én MONUC-representant. Denne enheten arbeider med enkeltsaker og bruker lokale nettverk som kan videreføre arbeidet. Protection unit arbeider i forhold til MR-aktivister, journalister, vitner og ofre for overgrep som ennå ikke har vitnet.

og overgrep begått av tjenestefolk i private hjem er heller ikke uvanlig. Tidligere var også politifolk ofte involvert i voldtekter, men opplysningsarbeid rettet mot politiet har ifølge denne organisasjonen gitt positive resultater. Dessuten er flere kvinner rekruttert til politiet og man har opprettet egne spesialenheter som skal beskytte og hjelpe ofre. Slike enheter finnes imidlertid kun i storbyene Goma og Bukavu, ikke på landsbasis. UNFPA (FNs befolkningsfond) har bidratt til etableringen av disse enhetene fordi myndighetene ikke investerer i slike tiltak.

Det har vært rettet anklager mot FDLR om overgrep i områdene de kontrollerer, men en internasjonal observatør Landinfo møtte i Goma i oktober 2008 mente at antallet overgrep i disse områdene var begrenset. Samme kilde opplyste at mayi mayi-grupper i blant annet Butembo var ansvarlig for mange voldtekter og plyndring. Opprørsgruppen CNDP anklages også for overgrep og voldtekter, men ifølge flere kilder skal det ha vært færre overgrep i CNDP-kontrollerte områder enn andre (intervjuer i Goma 14.-15.oktober).

Trusler mot ofre som anmelder overgrep

Straffefrihet for soldater og andre myndighetspersoner er et omfattende problem. Flere internasjonale observatører Landinfo hadde møte med i Goma i oktober 2008 mente at manglende administrasjon og styring i politi og rettsvesen og sviktende motivasjon hos de ansvarlige bidrar til den utbredte straffefriheten. I april 2009 ble riktignok 20 regjeringssoldater dømt for seksuelle overgrep i militærdomstolen i Goma, men majoriteten av gjerningsmenn dømmes ikke (UN Security Council 2009b). Våren 2009 ble for øvrig en offiser fra regjeringshæren som satt i varetekt mistenkt for voldtekt, løslatt med hjelp av kollegaer (UN Security Council 2009b).

Trusler mot ofre er heller ikke uvanlig, ifølge opplysninger Landinfo fikk av DFJ i Goma i oktober 2008. Spesielt vanskelige er saker hvor overgriperne er kjente myndighetspersoner. Gjerningsmenn med posisjon og status i lokalsamfunn kan representere en trussel mot ofrene. Det finnes flere eksempler på slike saker, det meste kjente gjelder kvinnen som våren 2008 anklaget Azarias Ruberwa (lederen for RCD-G) for å ha truet henne. Offeret ble flyttet til et sikkert sted, men saken ble henlagt. Da offeret vendte hjem ble presset fra omgivelsene for stort, og hun forlot hjemstedet.

Det finnes også saker hvor overgriperne arresteres, men løslates etter kort tid. Dermed risikerer ofrene å støte på overgriperne. Da kan ofrene være i fare for å bli utsatt for trusler og press. I slike saker henvender kvinnene seg ofte seg til DFJ for å få beskyttelse. Disse sakene er svært vanskelige. Organisasjonen kan henvende seg til MONUC, men heller ikke MONUC har tilstrekkelige ressurser til å bistå alle som har behov for hjelp. Det innebærer at ofrene blir overlatt til seg selv (og sine familier), og løsningen for kvinner i en slik situasjon er å reise til en annen by, eller eventuelt forlate landet hvis de har økonomisk mulighet.

En respons er et svar på konkrete spørsmål og problemstillinger som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema eller et spørsmål, men skal gi svar på de konkrete spørsmålene som er stilt, og ellers inneholde det som til enhver tid trengs av bakgrunnsinformasjon.

Referanser

Skriftlige kilder

- Iteka, dvs. Ligue Burundaise des droits de l'Homme (2009). *Rapport annuel 2008 sur la situation des droits de l'homme au Burundi*. Bujumbura: Iteka. Tilgjengelig fra http://www.ligue-iteka.africa-web.org/article.php3?id_article=3380 [lastet ned 21. august 2009].
- Kenya Police (2009). *Annual crime report for the year 2008*. Nairobi: Kenya Police. Tilgjengelig fra <http://www.kenyapolice.go.ke/resources/2008%20Crime%20Statistics.pdf> [lastet ned 21. august 2009]
- Larsen, J.L. (2009, 23. juni). *The security situation in the DRC since the arrest of Laurent Nkunda*. Pretoria: Institute for Security Studies. Tilgjengelig fra http://www.issafrica.org/index.php?link_id=5&slink_id=7812&link_type=12&slink_type=12&tmpl_id=3 [lastet ned 21. august 2009]
- Measure DHS (2008, august). *Democratic Republic of the Congo. Demographic and health survey 2007. Key findings*. Calverton: Macro International, Inc. Tilgjengelig fra <http://www.measuredhs.com/pubs/pdf/SR141/SR141.pdf> [lastet ned 24. august 2009]
- Oxfam (2009, 14. juli). *Rape, forced labour, reprisal attacks and torture surge in eastern Congo*. Oxford: Oxfam International. Tilgjengelig fra <http://www.oxfam.org/en/pressroom/pressrelease/2009-07-14/rape-torture-surge-in-eastern-congo> [lastet ned 21. august 2009]
- SSB, dvs. Statistisk sentralbyrå (2009). *Lovbrudd anmeldt, etter type lovbrudd. 1993-2008*. Oslo: SSB. Tilgjengelig fra http://www.ssb.no/emner/03/05/a_krim_tab/tab/tab-2009-03-17-04.html [lastet ned 21. august 2009]
- UN Security Council (2009a, 27. mars). *Twenty-seventh report of the Secretary-General on the United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo*. New York: UN Security Council. Tilgjengelig fra <http://www.un.org/Docs/sc/sgrep09.htm> [lastet ned 24. august 2009]
- UN Security Council (2009b, 30. juni). *Twenty-eighth report of the Secretary-General on the United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo*. New York: UN Security Council. Tilgjengelig fra <http://www.un.org/Docs/sc/sgrep09.htm> [lastet ned 24. august 2009]

Respons **Den demokratiske republikken Kongo: Seksualisert vold og trusler mot ofre i Nord-Kivu**

Muntlige kilder

- Centre de recherche sur l'environnement, la démocratie et les droits de l'homme (CREDDHO). Intervju i Goma 14. oktober 2008.
- Dynamique des femmes juristes (DFJ). Intervju i Goma 15. oktober 2008.
- Mission d'Organisation des NU en RDC (MONUC), Human Rights Division. Intervju i Goma 15. oktober 2008.
- Representanter for internasjonale bistandsorganisasjoner. Møter i Goma oktober 2008.⁴
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). Intervju i Goma 14. oktober 2008.

© Landinfo 2009

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

⁴ Disse kildene ba om å få uttale seg anonymt.